

A zese-madár Váci Mihály 1960—64 között írt tanulmányait, cikkeit, vallo-másait gyűjti kötetbe. Olvasása közben akaratlanul is arra gondol az ember: ezt a könyvet művelődési életünk minden dolgozójának olvasnia kellene, hogy a kissé „hivatalnokivá” vált munkastilusból és munkamódszerekből visszarepítse, felemelje őket a forradalmi nyugtalanság, a lelkesedő és lelkesítő szent hevület állapotába, amely nélkül hatósugarát a nép egészére kiterjesztő művelődési munka kultúrforradalmunk mai szakaszában se képzelhető el.

Kedvező volt a kötet kritikai fogadtatása is. Vezető napilapunk és elméleti folyóiratunk egyaránt elismerően méltatja értékeit és érdemeit. Irodalmi hetilapunk kritikusa is elismeri, hogy „Kell az a lelkiismeretháborító nyugtalanság, ez a tisztító hevület, ez a számonkérő hang. Erősíti hitünket, hűségünket, emberi tartásunkat...” Utána azonban mégis „küldetéstudatot zavaró kényszerképzet”-nek, „elkészt romantizmus”-nak tekintti Váci forradalmi hevét, a néphez való hűségét, illetve azt a nézetét, hogy szocialista tudatunkat csakis a „tudatosan szervezett népi érdekű kultúrából, művészetből” alakíthatjuk ki. Szerinte „csakazértis-gög”, „szükkeblőség” — és ha nem mondja is ki, de azt érezteti —, valamiféle modern romantikus népiesség Váci álláspontja és koncepciója. Valóban így lenne? ... A kötet írásai éppen az ellenkezőjéről vallanak.

Váci költészetének is legfőbb értéke a forradalmi hevület, az a szenvedélyes tűz, amellyel a nép igazáért, az elnyomatás évszázadainak sötétségéből a szabad élet lehetőségének fényébe lépő szegénység helyes útra találásáért, lélekben és öntudatban is szabad emberré válásáért harcol. Ez a hevület, a harcosszív, a volt elnyomottak érdekében való lobogás jelenti költészetének lényegét, savát és borsát.

„A zese-madár” is ezzel a tűzként lobogó forradalmisággal ragadja meg elsősorban az olvasót, főértéke azonban mégsem a hevület és a lobogás, hanem *amiért* hevül és lobog. S ez azonos azzal, amit József Attiláról ír: „Mindenki számára felszabadulást akar, minden — gazdasági, szellemi, érzelmi — elnyomás alól, de arcvonásaiban megőrzi az őt küldők képét.”

Bárkiről és bármiről szólnak is a kötet írásai, legalább annyira önvallomások is. Ha József Attiláról és Bartókról, Illyésről vagy Solohovról, egy filmről vagy irodalmi életünkről, szövetkezeti közgyű-

lésről vagy az iskolától 7 km-re lakó tanyai kislányról ír is, önmagáról, élményeinek forrásáról, eszméléséről és céljairól is vall.

Váci költői útja és magatartása, közéletünk, művelődéspolitikánk és irodalmunk időszerű kérdéseiben való vívódó, legtöbbször jogosan keményhangú és szenvedélyes állásfoglalása se magyarázható csak azzal, hogy a kommunizmus ideológiája alapján szemléli alakuló, bontakozó életünk eseményeit. Legalább ilyen jelentősége van eszmélésében, véleménye kialakulásában annak az élményanyag, amelyet a szabotcsi tanyavilág sivár szegénységéből hozott. Ez a világ szól új színeivel, arculatával ma is műveiből. Ahogy írja: „Számomra az ihlet legfőbb forrása az a tudat, hogy nekem, a kivetettségben és a tébláboló nyomorúság sivatagjain elvesző névtelen kiscselédek és napszamosok... fiának megadatott, hogy róluk, történelmi sorsfordulójuk szívszorító évtizedeiben értelmes éneket mondhatok.”

Vallja, hogy „Szocialista tudat csak a tudatosan szervezett, népi érdekű kultúrából alakulhat. Kispolgári, eklektikus, békítgetett erkölcsökből és „eszmékből” nem lesz szocializmus — csak kapitalista kispolgáriság.” Szembeállítja ezzel a bartóki és a József Attila-i gondolatot „a művészetnek, a nemzeti kultúra szervezésének népi, közösségi érdekű megalapozottságát.” Azt is világosan megmondja, hogy a népi alatt nem a paraszti világot érti, hanem a dolgozó emberek közösségét, „mely alkot, teremt, küszködik, de *népi*: azaz országos, azaz európai, azaz történelmi ügyei vannak: az országteremtés, a nép jövőbeli fenntartása.” Aki nem kívülállóként, idegen osztály szemével, idegen kultúrák utáni sóvárgások nosztalgiajával szemléli életünket, az részletkérdésekben vitatkozhat ugyan Váccival, a lényegre vonatkozóan azonban nehezen vonhatja kétségbe igazát, állításainak jogosságát.

Megszívlelendők, a művelődési és a könyvtári munkában szakmailag is jól hasznosíthatók Vácinak azok a gondolatai, melyeket az új embertípus kialakulásáról és fejlődéséről, az irodalom életéről és az olvasókhöz való kapcsolatáról elmond. Vele együtt vallhatják ők is: „Nem akkor figyelnek fel ránk, ha hangosan mondunk valamit, hanem ha az embereket igazán érdeklő dolgokról bármilyen halkán beszélünk.” (Szépirodalmi, 319 l. 17 Ft)

K ö n c z ö l I m r e